

Onomastics between Sacred and Profane [Névkutatás a szent és a profán között]

Szerkesztő: OLIVIU FELECAN. Vernon Press, Wilmington, 2018. 434 lap

1. Noha a modernizáció szekularizációt vont maga után, a szentség témaköre továbbra is pezsgő diskurzusokat vált ki a tudományokban, és számos esetben a profánnal való összehasonlítással próbálják árnyalni a szentről való ismereteket. Az OLIVIU FELECAN szerkesztette kötet huszonhat angol nyelvű tanulmányt vonultat fel, amelyek a szenthez és profánhoz köthető névtani kérdéseket járnak körül. A paletta igen széles: a szerzők a világ számos pontjáról származnak, a könyv több vallás névadási problémáit öleli fel, a kutatók pedig interdiszciplinárisak, így nemcsak a nyelvtudomány keretei között mozognak, hanem a teológia, etnológia, szociológia, pszichológia, filozófia, antropológia, földrajz és történelem tudományát is érintik.

A kötet öt, témáját tekintve koherens nagyobb fejezetből áll. Az első részben szereplő tanulmányok azt a kérdést vizsgálják, hogy az Isten vagy istenek nevei hogyan konstruálódnak meg a különböző vallásokban és nyelvekben (4–140). A második fejezetben a helynevek szenttel és profánnal való kapcsolata áll a középpontban (141–249), a harmadik részben a személynevekre irányul a figyelem ugyanezen szempontok alapján (251–302). A negyedik rész a szent és profán kereskedelmi neveket vizsgálja (303–342), az ötödik az irodalmi neveket és a névtani szójátékokat tanulmányozza (343–398). Végül egy név- és szómutató segíti az olvasókat a tájékozódásban (399–412).

2. Az első részt WAFU ABU HATAB nyitja, aki a Koránban előforduló istenneveket veszi számba (3–13). Kifejti, hogy a nevek megértése igen fontos szerepet játszik az iszlám vallás megélésében, ezért a Korán kutatói nagy hangsúlyt fektetnek a névadás vizsgálatára. A szerző több kutató munkássága alapján az iszlám istenneveinek alapos rendszerezését végzi el.

A második fejezetben DAVIDE ASTORI bemutatja, hogy bizonyos mesterséges nyelvekben milyen logika szerint teremtik meg az Isten és a Sátán nevét: meglátása szerint leginkább ellentéppárokkal jelölik meg őket (15–31). A szerző ezt a dualitást SAUSSURE és PAUL VALÉRY elméleteit alapul véve értelmezi.

Ezt követően GHEORGE CHIVU azt a problémát veti fel, hogy bizonyos adatok szerint az antik világ istenei nem lehettek ismeretesek a műveltebb óromán olvasók számára (33–44). CHIVU ezt próbálja cáfolni az első román bibliafordítások névtani vizsgálatával: rámutat, hogy már ezekben a korai keresztény szövegekben is említik a pogány istenek neveit. Mindezekből arra következtet, hogy a románok már a Nyugat-Európából származó szövegek elterjedése előtt ismerték a görög–római isteneket, de említéseiket cenzúrázták a korabeli ortodox vallási vezetők.

DAIANA FELECAN tanulmánya a vallásos keresztnévadással foglalkozik, így névtani, nyelvészeti, teológiai, etnológiai és filozófiai módszereket is alkalmaz annak érdekében, hogy kategorizálhassa a szent neveket (45–58). Megállapítja, hogy a keresztnevek szent konnotációval rendelkeznek, s az ilyesféle névválasztás extralingvális okokra vezethető vissza. A szerző a névadás ezen extralingvális motivációit alaposan körüljárja, s elemzi e nevek szemantikai-pragmatikai funkcióit.

ALEXANDRU GAFTON és ADINA CHIRILĂ közös tanulmánya összefoglalja, hogy Isten nevének kimondása tiltott, ugyanis a szó (név) reprezentálja a mögötte álló valóságot, Isten teljes valósága azonban felfoghatatlan, így pusztán néhány tulajdonsága realizálódik a különféle körülíró megnevezésekben (59–73). A tanulmány azt járja körül, hogy a nevek miképpen teremtenek kapcsolatot a valósággal, s ezek milyen cselekvő funkcióval bírnak.

ARTUR GALKOWSKI ezt követően a szektanevekkel foglalkozik (75–89). A tanulmány a szektanevek nyelvi szerkezetére összpontosít, igyekeztén feltérképezni, hogy az elnevezések miképpen tükrözik a szekták üzeneteit, motivációit, céljait. Arra is keresi a választ, hogy szemantikailag és strukturálisan mitől atipikus nevek ezek. A vizsgálat korpuszalapú, elsősorban angol, francia és olasz adatokra építkezik. A szerző számos ismertebb szektanevet elemez és kategorizál.

A vallás és a népi hiedelmek által befolyásolt japán névadási szokásokat antropológiai és szociolingvisztikai szempontok alapján vizsgálja LEO LOVEDAY (91–105). Igyekszik megállapítani, hogy az adott névtípusok mely vallás hatására terjedtek el, valamint azt a kérdést is körüljárja, hogy miképpen befolyásolta a névadási szokásokat a törvényi szabályozás. Ennek alapján négy sintoista névadási kategóriát különböztet meg.

BERTIE NEETHLING célja, hogy olyan közneveket tárjon fel vallástörténeti, etimológiai, nyelvészeti és kulturális szempontok alapján, amelyek az 'istenség' vagy 'Isten' jelölésére használatosak az amaxhosza vallásban (107–118). A szerző a csettintő hangok alapján megvizsgálja, hogy milyen afrikai törzsek lehettek hatással a népcsoportra, s ezek figyelembevételével bemutatja, hogy az istenkép kifejezésére milyen nyelvi elemeket használnak.

Az első rész utolsó tanulmányában EPHRAIM NISSAN abból a problémából indul ki, hogy a zsidóság Isten nevét mint tabut nem ejtheti ki, így körülírással kell nyelvi jelölniük (119–140). A héber Biblia ókori fordítói Isten héber nevét 'isten' jelentésű köznevekkel fordították (pl. *θεός*, *deus*, *dominus*), ezzel elhomályosítva azt, hogy a héber Biblia különféle nevekkkel hivatkozik Istenre. NISSAN körüljárja a tetragrammaton és a különféle istennév-rekonstrukciók problémáit, és a muszlimmal való kapcsolódási pontokat is feltérképezi.

3. A második rész első tanulmánya VLADISLAV ALPATOV tollából származik (144–156). A szerző névtani és kognitív nyelvészeti szempontból vizsgálja azon helynevek tipológiáját, amelyek imaneveket vagy imaszavakat tartalmaznak. Kategorizál a névadás motivációja és a denotátum alapján, végezetül pedig a név jelöléssel, névadással, társadalommal és vallással való viszonyát kognitív szempontok alapján is megvizsgálja.

NICOLAE FELECAN azokat az erdélyi és román helyneveket vizsgálja, amelyeket a kommunista propaganda megváltoztatott, így a helynevek etimológiai átláthatósága megváltozott (157–165). A szerző amellet érvel, hogy a régi helynevek lecserélésével a nyelvi jel (helynév) és a jelölt (település) közötti motivációs viszonyok eltűntek, ezért a jelenlegi helynévanyag erősen mesterséges alkotásnak tekinthető.

A következő írásban OLIVIU FELECAN arra mutat rá, hogy az egyházi helynevek vizsgálatával felderíthető, milyen népekkel volt kapcsolatban a románság bizonyos korokban és területeken (167–184). Ennek céljából a szerző a 'szent' szót tartalmazó helyneveket vizsgálja, figyelembe véve a magyar, a német és a román nyelvtörténeti – főleg hangtörténeti – ismereteket. A szerző károsnak tartja, hogy az új, kollektív emlékezetet kialakítani törekvő helynevek lecserélik az etimológiailag motivált névállományt.

FRANK NUESSEL a profán amerikai helynevekkel foglalkozik (185–195). Az Egyesült Államokban jelenleg 1441 olyan helynév regisztrálható, amely valamilyen nép- vagy vallási

csoporttal szemben sértő. Az ún. etnofaulizmusok sztereotípiákból és a néphez köthető külső és belső jegyekből származnak, metonimikus névátvitellel keletkezettek.

ROMAN RAZUMOV és SERGEY GORYAEV a bolsevizmus előtti orosz utcanévadási szokásokat vizsgálja (197–212). A történeti névadás vizsgálatával ugyanis következtetések vonhatók le a lakosságnak a vallással szembeni korabeli attitűdjéről. Ezt követően a szerzőpáros foglalkozik a kommunizmus időszakát megelőző eredeti, szent nevek visszaállításának lehetséges módjaival.

JOAN TORT-DONADA az Ebro folyó partvidékének helynévadási motivációit vizsgálja (213–228). Célja annak megállapítása, hogy a szent vagy a profán nevek-e a gyakoribbak. Ehhez húsz helynévvel foglalkozik alaposabban, s különös figyelmet szentel a víz- és hegyneveknek, illetve ezek etimológiai vizsgálatának.

A második rész utolsó tanulmányában TÓTH VALÉRIA azt a hipotézisét teszteli, mely szerint bizonyos helynévtípusok érzékenyebben reagálnak az extralingvális változásokra (229–249). Ezt bizonyítandó két névtípusnak a nyelven kívüli valósággal való kapcsolatát mutatja be funkcionális keretben: az egyházzal kapcsolatos helynevekét, valamint a világi földbirtokosoktól származó helynevekét, a 14–16. századra összpontosítva.

4. A harmadik rész első fejezete SAMBULO NDLOVU és TENDAI MANGENA közös tanulmánya, amely a tabuneveket járja körül a ndebele és a sona kultúrában és azok névtani rendszerében (253–263). A szerzőpáros hipotézise, hogy a modern világban elkerülhetetlen a tabunevek használata. Ezért megvizsgálják, hogy e két nép körében a szekularizáció okán történt-e változás a szent személyneveket, illetve a politikai és vallási vezetőknek, valamint a halottaknak a megnevezéseit tekintve.

IDOWU ODEBODE írásából kiderül, hogy a jorubák több nevet is adnak gyermekeiknek (265–277). A tanulmány funkcióik szerint kategorizálja e neveket, különös figyelmet szentelve a vallási motivációval létrejöttre. A névadást a szerző szociolingvisztikai keretben értelmezi, illetve azt vizsgálja, hogy egy-egy személynév miképpen fejezi ki a viselőnek az istenekkel való kapcsolatát.

A kötet második magyar vonatkozású tanulmánya SLÍZ MARIANN és FARKAS TAMÁS közös munkája, amely a magyar keresztnevek történetét vizsgálja a szakrális és a profán ellentétpár szempontjából (279–292). A szerzők a kereszténység előtti nevek motivációinak bemutatása után a kereszténység egyénnévadásra gyakorolt hatására helyezik a hangsúlyt, majd történeti áttekintést adnak arról, hogy a különböző korokban hogyan viszonyult a magyarság a szent és a profán nevekhez.

A harmadik rész utolsó tanulmánya SOLOMON WALIAULA és TENDAI MANGENA írása, melyben a bukuszu és a sona nép névadási szokásait vizsgálják interjúk alapján, középpontba helyezve a rokonság, a halál és a temetés szociokulturális kontextusából származó neveket (293–302).

5. A negyedik rész első fejezetében ANGELIKA BERGIEN bemutatja, hogy számos város helymárkát igyekszik kiépíteni, amely az adott település kultúrájából és történelméből építkezik (305–315). Ezen gyakorlat a helyeket magukat kulturális értéként kezeli, s mintegy szent térként azonosítja. Az ilyesféle szent tereket kategorizálja a tanulmány, majd bemutatja, hogy a reformáció legkiválóbb személyei hogyan váltak egy-egy város reklámarcává, ebben pedig milyen problémák rejlenek.

PAULA SJÖBLÖM azt tárgyalja, hogy milyen hatással van a Kalevala a kereskedelmi nevekre (317–323). A szerző kifejlesztett egy kognitív nyelvészeti alapokon nyugvó módszert

a nevek szemantikai elemzésére, s ennek alapján a tanulmányban olyan finn termékneveket vizsgál, amelyeket a Kalevala ihletett.

MICHAELA MUNTEANU SISERMAN munkája a természetes gyógytermékek elnevezéseit vizsgálja olyan szempontból, hogy alkotóik milyen jellemzőkkel igyekeznek elnyerni a vevők bizalmát (325–342). A tanulmány rendszerezi a természetes alapanyagokból készült gyógyszerek neveit, melyek közt előkelő helyet foglalnak el a szentségre utaló elemeket tartalmazó nevek.

6. Az ötödik rész első írásában ALINA BUGHEȘIU a tarot kártyalapok neveinek szemantikáját vizsgálja, s e profán és szent neveket szemantikai, névtani, szemiotikai és pragmatikai szempontból is elemzi és rendszerezi (345–353).

EPHRAIM NISSAN tanulmánya azt vizsgálja, hogy a rabbikus bibliai szövegmagyarázatok során a vallási vezetők hogyan magyarázták a személyneveket, illetve hogy bizonyos népközlés esetében milyen szójátékokkal éltek a római időktől a középkorig (356–383). Ennek alapján számos etimológiai és népetimológiai fejtegetést vonultat fel a szerző, illetve számba veszi ezek motivációit és funkcióit is.

A kötet utolsó tanulmánya ANNA TSEPKOVA nevéhez köthető. A szerző az irodalmi nevek profán mivoltát és szimbolikus jelentéseit kutatja Sue Townsend Adrian Mole titkos naplója könyvsorozatában (385–398). A szerző a nominális determinizmus elvét tartja szem előtt, és azt vizsgálja, hogy a névből származó asszociációk mennyiben határozzák meg a karakterek interpretációit.

7. A kötet sokszínűsége rávilágít a névtan aldiszciplínáinak és megközelítésmódjainak változatosságára, kiegyensúlyozottsága és központi témája mégis koherens egészé teszi a kiadványt. A változatos tanulmányokat olvasva jól látható, hogy a szent és profán költésnek a nevekben való megjelenése számos tudomány érdeklődését kiváltó, sokféle szempontból, változatos módszertannal megközelíthető kutatási téma.

SARNYAI VIVIEN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5825-7242>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namenmoden syn- und diachron **[Névdívatok napjainkban és a történetiségben]**

Szerkesztők: MARIETTA CALDERÓN – SANDRA HERLING. Romanische Sprachen und ihre Didaktik 68. ibidem-Verlag, Stuttgart, 2019. 265 lap

1. A kötetben olvasható 14 tanulmány az azonos című szimpóziumon hangzott el 2014 júniusában a Siegeni Egyetemen, Németországban. A könyv célja bemutatni a névtani kutatások aktuális kérdéseit, eredményeit és módszertani újdonságait olyan kutatók révén, akik többnyire a romanisztika területén működnek, de vizsgálatukba a német nyelv-